

173769

лет
ср 141-178
26.01.04

1927

N12

ХВ
III
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200

V.N. Karazin Kharkiv National University

00253304 5

U

— / —

ЦНБ ХНУ
Дата повернення:

С
25.01.07

нет стр 170-178

12-2000/1000 45217

ЧЕРВОНИЙ ШЛЯХ

1927

3407

Поезії: М. Терещенко, М. Чер-
нявський, О. Влизько, Н. Щербина,
О. Лан, М. Шеремет.

Проза: О. Кобилянська: *Але го-
сподь мовчить*. І. Дніпровський:
Марія радості. Р. Гуцало: *На
цілині*.

Статті: А. Віткуп: *Економічна
думка в СРСР*. В. Чучмарів: *Атеїзм
Спінози*. О. Харцієв: *Потебня й
сучасна поетика*. В. Зборовець:
Шкільні роки М. Коцюбинського.
В. Гнатюк: *Тимко Падура*. Я. Пол-
фіоров: *Десять літ музичної
культури*. К. Сліпко-Москальців:
Художник Серг. Васильківський.

№ 12

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

Приймається передплату на 1928 рік на великий громадсько-політичний і літературно-науковий місячник

„ЧЕРВОНИЙ ШЛЯХ“

РІК ВИДАННЯ П'ЯТИЙ

Редагують: В. Затонський (головн. редактор), В. Коряк, І. Кулик, М. Куліш, С. Пилипенко, М. Скрипник, П. Тичина, А. Хвиля, В. Юринець

Журнал виходить за найближчою участю: І. Айзенштока, Б. Антоненка-Давидовича, акад. Д. Багалія, М. Бажана, О. Білецького, О. Бургардта, Ю. Будяка, Д. Бузька, К. Буровія, О. Влизька, С. Вітика, В. Вражливого, В. Гадзінського, О. Гермайзе, А. Головка, М. Горбана, М. Грінченка, Г. Гринька, О. Громова, В. Десняка, І. Дніпровського, М. Доленга, О. Донченка, О. Досвітнього, О. Дорошкевича, М. Драй-Хмари, К. Дубняка, Ю. Дубовика, Г. Епіка, Г. Єрофієва, Н. Забіли, Д. Загула, М. Зерова, П. Іванова, М. Івченка, М. Ірчана, М. Йогансена, Л. Кагановича, Я. Качури, Б. Коваленка, Г. Коляди, П. Козицького, Г. Коцюби, Г. Коваленка-Коломацького, О. Копиленка, Г. Косинки, С. Кравцова, О. Лана, Ів. Ле, А. Лейтеса, А. Любченка, Я. Мамонтова, М. Майського, Ю. Меженка, О. Мізерницького, І. Микитенка, В. Мисика, А. Музички, Т. Осьмачки, А. Панова, П. Панча, Г. Петровського, В. Підмогильного, Є. Плужника, М. Плевако, В. Поліщука, Я. Полфіорова, М. Попова, М. Полоза, М. Равича-Черкаського, Х. Раковського, А. Річицького, М. Рильського, Н. Романович-Ткаченкової, Я. Савченка, І. Сенченка, М. Семенка, О. Синявського, М. Слабченка, Т. Слабченка, О. Слісаренка, В. Сосюра, Т. Степового, М. Сулими, Д. Тася, М. Терещенка, І. Ткачука, акад. Тутковського, П. Усенка, Д. Фельдмана, П. Филиповича, М. Філянського, Г. Хоткевича, П. Христюка, М. Чернявського, В. Чубаря, Ф. Шаковницького, А. Шамрая, І. Шевченка, Г. Шкурупія, А. Шмигельського, В. Яблуненка, М. Яворського, акад. Д. Яворницького, Б. Якубського, Ю. Яновського, В. Ярошенка та инш.

Редакція „Червоного Шляху“ залишає за собою право скорочувати статті й робити зміни редакційного характеру.

Дрібні рукописи й вірші, не прийняті до друку, зберігаються, і з приводу їх редакція не листується.

Рукописи мусять бути надруковані на машинці й на одній сторінці аркуша.

ЗМІСТ ЖУРНАЛУ „ЧЕРВОНИЙ ШЛЯХ“ № 1

(січень 1928 р.)

ЛІТЕРАТУРНИЙ ВІДДІЛ:

В. Сосюра: Поезії. І. Микитенко: Кадильниця. В. Поліщук: Роден і Роза, — поема. М. Чернявський: Антей, — оповідання. Н. Забіла: Поезії. М. Сайко: Поезії. Яр. Га-шек: Оповідання про портрет Франца Іосифа I та инші. Ол. Донченко: Околиці, — поезії. Мих. Куриленко: Край міста, — поезії. Йог. Бехер: Відень, — перекл. Л. Піонтек.

ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНИЙ ВІДДІЛ:

Ал. Фінкель: Ленін публіцист. Гр. Майфет: Стефан Цвайг. В. Державін: Драматична тетралогія М. Куліша. Й. Шевченко: І. Карпенко - Карий.

НАУКОВИЙ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ВІДДІЛ:

С. Хейнман: П'ятилітній план і проблема праці. М. Бадан: Національне питання на Закарпатській Україні.

МИСТЕЦЬКИЙ ВІДДІЛ

Горбенко: Жовтнева художня виставка.

ХРОНИКА.

БІБЛІОГРАФІЯ.

ЧЕРВОНИЙ ШЛЯХ

ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ І ЛІ-
ТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

№ 12

---

(57)

ХХІІІ

ГРУДЕНЬ

ЦЕНТРАЛЬНА НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА

1927

59

Гу,
н.

ЗМІСТ

	Стор.
М. Терещенко. — Людський пейзаж. Поезії	5
О. Кобилянська. — Але господь мовчить. Новела	7
М. Чернявський. — Крим. Поезії	13
І. Дніпровський. — Марія радості. Оповідання	19
О. Влизько. — Прелюдія гніву. Поезії	51
Н. Щербина. — Поезії	52
Р. Гуцало. — На цілині, Повість, ч. II	53
О. Лан. — Поезії	80
М. Шеремет. — Під осінь. Поезії	81
А. Віткуп. — Економічна думка в СРСР і перспективи господарського будівництва на десяти роковини Жовтня. . .	82
В. Чучмарів. — Атеїзм Спінози	95
О. Харцієв. — Потебня й сучасна поетика	117
В. Зборовець. — Шкільні роки М. Коцюбинського	135
В. Гнатюк. — Тимко Падуга в українському історично-культурному процесі	145
К. Сліпко - Москальців. — Художник Сергій Васильківський	155
Я. Полфіоров. — Десять літ музичної культури на Україні. . . .	171
Розвиток етнологічної науки на Україні за 10 років	178
Хроніка	181
Бібліографія	195

1035

М. ТЕРЕЩЕНКО

ЛЮДСЬКИЙ ПЕЙЗАЖ

РАНОК

Неясний порух. Ледве зводить
своє плече рожевий кущ.
А сонна ку-ка проти сходу
ладнає човен у ставку.

Чіпає землю кутим краєм
поземний промінь, мов аркан,
і зашморгом вітрець лигає
тремтячий, зляканий туман.

Повітря ллється через вінця:
ось - ось розхлюпає рука!
Метал ранкового червінця
дзвенить на росяних стежках.

Горою простяглася валка
блискучих крил. І зза воріт
ступає сонце через балку —
неначе вперше бачить світ.

Та ні! це велетень - людина,
спочивши, випростала стан.
І перед зігнутим коліном
кругом схиляються жита...

ПІВДЕНЬ

Охляло повітря в гарячих пісках —
з сипкого проміння, з пилкої юги,
що терпне у пучках і сохне в ногах,
заславши обніжки, облігши шляхи.

Кругом підпірає крутий небосхил
не четверо балок, а стільки - ж бугрів.
І сушить їх спека, і миє їх пил,
а колос од згаги до цурки згорів.

Ні вітер не крикне, ні птах не ячить,
і тільки колодязь дугою простягсь.
Заклякла долоня, стираючи піт
на схудлих обличчях, на жовтих щоках.

А сонце палає, а сонце гучніш
стискає, схиляючи крокви плечей.
І тільки жорстокий і впертий комиш
не гнеться в обіймах безумних очей.

Та звідки взялася ця зламана тінь? —
і вітер повіяв, і вискочив кінь...
Людина стомилась, хитнулася: — пий!
І зразу ожив золотий краєвид.

ВЕЧІР

Опадає вечір. Цятками кружляє
на тінистих смугах стомлених стежок.
І здається обрій казаном безкраїм,
звідкіля стікає сонячний струмок.

Чи дерева гнуться, чи упала птиця? —
промайнули хмари, загули вітри.
Западає листом золота криниця.
Наступає вечір. Гаснуть прапори.

Трави колихнулись і зайшлись росою:
в тіло пов'їдався лишаями пил.
Запізніла згряя ключкою гнучкою
зачепила дзвінко степовий ковил.

І долини й гори, і яри й байраки
узялись туманом, заплили кудись.
Тільки часом вирне запітніла бляха
місяця старого, що гачком повис.

Западає обрій, сповнений одчаю.
Наступає вечір. Гаснуть прапори.
Стелеться людина. Вечір укриває.
Тільки серце наше і вночі горить!

О. КОБИЛЯНСЬКА

„АЛЕ ГОСПОДЬ МОВЧИТЬ“...

НОВЕЛА

Як Калина Майстрюкова, вбога вдова по Михайлі Майстрюку, закупила за тяжко зароблений гріш собі теличку чернуху-лиску, яку назвала так, бо була вона чорна як ворон, а лише чоло мала біле, мов маленькою панською хустиною покрите, — то ніхто не був би сподівався, що за чотири-п'ять років виробиться з неї замашиста, поважна корова з водем якої не посоромивбися і найкращий бик у громадській череді. Але хто би вдав так догоджувати й доглядати худобину, як чинила це Калина Майстрюкова. Бувало від досвіта вже закине сердачину¹⁾ на плечі, зачине свою хатину на колодку (з тих великих дерев'яних), обійде її з усіх боків... чи не забула що ціннійше як цебричок чи вереню²⁾ на призьбі, повипускає кілька штук дробу свого, що його має в бічних хоромах, на двір і, не забравши з собою ні кусника хлібця, щоб покріпитися ним около полудня, в'яже чернусі около молоденьких роженят посторонок, погладить долонями аж нижче хвоста — і гайда куди небудь на пашу. Але куди?

Пасовисько-толока далеко від її хати, саму боїться оцю божу твар від себе пускати, може комусь шкоду зробити, а опісля плати, Калино Майстрючко, плати за шкоду, що наробив писок твоєї пажерливої чернухи.

Краще вже сама буде її на посторонку пасти. Раз тут, раз там, а поразови таки поважиться геть аж під дідичів ліс зайти. Там трави... трави перемішані з різним дрібоньким барвним цвітом, де й виростає всяке помічне зілля як чорнобіль від слабих ніг, чортополоха, падиволось, живокість, материнка й инше таке чудотворне зілля, за яким у місті пани пошукують, і також щось бідному капне. Ой та живокість, та живокість, що в ній купають хорих від завмерлих ніг і рук, та живокість, що виростає на сіножаті, або й в лісах — тай та чортополоха, що її лиш рідко хто знає, бо вона не де-будь виростає — від страху, коли цей обхопить дитину, або й старого, або й від... „нехай преч кажеся“³⁾, аж лячно й подумати, від хвороби падучої, через що і прозвано те зілля „чортополохою“. Від тих то зіль вона одного разу, мов збожеволіла, з болю втекла з ліса.

Вона лише крішечку-крішечку поступила, пасучи чернуху, поза межу в ліс і саме коли та, втопивши писок у розкішну лісову траву, зарвала її стільки, що та її добрим віхтем по обох боках з пажерливого писка звисала, уколов їй надлетівший бендяк, якого морочило в сонячнім світлі над цвітами і вона, небога, не лише на зірвання чортополохи забула, але й на саму чернуху, котра вирвалася їй з посторонком з руки й побрила добрий кусень у ліс за траву.

1) Сердачина, сердак — верхнє суконне вбрання.

2) Вереня — маленьке рядно.

3) Нехай преч кажеся — краще б не говорити.

Щастя, що цього не заздрів побережник, бо був би їй кілька таких „чортополох“ в ребра всунув, що відхотілось-би їй не одного. А все через худобину та того чорного бендяка, що кружляв над цвітами та ніби службу над ними правив.

Тоді вона не йшла, а бігом бігла додому, тягнучи за собою молоду худобину, котрій ще найменше бажалося з паші додому вертати. А їй самій ніби з болю розум з голови випирало. Саме над бровою, над правим оком, вколола її погана муха. Вколоне місце спухло за мить, вона його під пальцями чула, мов голуб'яче яечко, а може більше, господь один знав, тай це і гнало її сполошеним кроком додому, щоб скорше яке залізо-ніж на болюче місце покласти, або хоч мокру шматинку.

Не так легко викохала вона свою чернуху. Ой не так легко й не скоро діждалася вона з неї коровини, бо вона не мала багато поля, от як бідна вдовиця — один-два загоники. І тому не раз чужими межами випасала свою коровку, за що наклеялися їй досить сусіди й інші люди — нехай їм господь того не пам'ятає. Іншим разом знова вона піде з нею на людську стерню, поколе й обдряпає тут ноги і це ще нічо. Але коли забажається небесам наповнити воздух мрякою або дощиком, то ти, небого, стій годинами з перемоклою верітчиною на плечах; та хіба жди і з нудьги чи в думках без кінця сліди за тим писком худоби, котра, нетята мухою як у літі, якусь чи не безодню в собі виповняє.

Ой, господи!

Не легко, каже вона, викохала ту свою чорну пестійку, буйну та лиску, непослушну. Але дав господь, що все таки виховала, діждалася й телятка, одного, другого і третього. А коли третє вдалося в неї як горіх в горішок, вона порішила ту третю, її донцю, задержати собі на коровку, а стару чорнуху продати.

Треба було хатчину наново пошити; через перестарілу солому, що майже зовсім загнила, протікає добре дощ то божим літом то знова осінню і веснонькою і змочує їй чи не все, що там має; муку кукурудзяну, верені, що сама поробила й закрасила, хвасольку писану й іншу, бобик, кілька яблукочок в трині, горіхи (це на рождество Христове) й таке інше, чим господь за людську працю надгороджає.

І так вона собі постановила в душі, не говорячи про це нікому, випроводити свою мамку, що її так довго на цім світі своїм молоком тримала (бо хто-б це був інший зробив, відколи її чоловік помер?), на торг на св. Петра й Павла, а може й поза тим, до міста і продати якому доброму газді¹⁾. А за ті гроші пошити й обновити хату, бо ніхто не знає, доки кому на цім світі призначено ходити. Може вже не довго, або може ще й довшу старість дожити?

Рідні в неї нема.

Було колись двоє діточок, двоє хлоп'ят, але простудились одного разу тай пішли обічко таки одного тижня... То лиш один господь і мати небесна знає. Вечерами, коли небо засіяне зірками, вона коли погляне на нього, все їх обоїх згадає. І їм там місце й вони звідти блимають до неї. Тоді вона перехрещується й вертає до хати.

Колись вони там віднайдуть себе.

Вони, і батько, і вона.

І так вона лишилась сама. Сама. Бо хіба сина її покійної вуйни. Мафтея з другого села числити? Він працюватий, лиш рідко коли

¹⁾ Газда — хазяїн.

навідуєсь до неї. Правда, на весілля просив її, прийшли обоє з молодю і просили таки дуже гарно. І вона була в нього і в неї. Гарно приймали на весілля і першим місцем вшанували. Тим то вона й не забуває його. Коли замкне очі, йому оставить все. Перше, він не п'є, роботящий як бжол, по судах не водиться, буде шануваги те, що йому полишить. А похорон то вже певно справить їй не аби який, на красну проповідь попові дасть і обід посмертний за її душу уладить з жінкою. Треба буде колись до них повернути, він і так вже переказував до неї, що в нього дитинка, відай кілька місяців буде їй.

Колись...

І от настало св. Петра й Павла з погодою і випровадила вона свою мамку з тайні. Помила дійки, як була звикла це завше чинити. Обмила й пошурувала й вичесала її цілісіньку, неначе на жертву господаві — так приладила її на продаж.

Продала її одному статочному газді.

Взяла гарні гроші й от вертає додому.

Іде дорогою з кількома знакомими людьми і коли указалася одна сільська дорога, котрою можна було, не ідучи навіть довго, і в село повернути, де проживав згаданий повище син покійної вуйни, вона попрощалася чемними словами з людьми й подалася на ту дорогу.

Іде довго й завважає, що вона чи не сама одна в-округи.

Але йде. Трохи вже втомлена, що правда, але ще здорові її ті ноги. Вона має на собі лиш кожушину без рукавів і сердачину, а в руках бичик¹⁾, що потребувала його для тварини.

Їй здаєсь днина довгою, бо вона звикла її в роботі переживати. А сьогодні вона якась мов продовжена. Сонце зайшло собі, й надвечір'я стояло, як має бути.

Вже показались тут і там хатки невеликого села, але лиш рідко і ще вона мусіла йти крізь до́рий шмат піль. Ог здалека проти неї ішов, підпертий на костурі, якийсь дідуган з торбою почерез плечі, а за ним якась жінка. Поздоровкались і проминули. Вона мимоволі магнула себе з боку по ребрах, де лежали в неї в пазусі, звязані в добрий шматці, за продану корову гроші, й ішла спокійно даліше. Коби господь допоміг вздрітись здоровим у хаті! Коби!!..

Але не довго вже мала йти, лише ще один загінчик поминути, що то на нім якийсь чоловік тепер відай²⁾ косив. Відти вже десь і недалеко хата Мафтейка буде. І нараз її оку здалось, ніби це був і він сам, той син її покійної вуйни, Мафтей. Їй стало лекше.

І, справді, понедовзі³⁾ вона й опинилась перед ним. Це був він. Присів був і клепає косу.

Поздоровкались, він попросив і її на траву сісти й питає, що коло неї чувати — звідки вертала. Його жінка ще недавно споминала про неї.

— Казала, що конче мусить колись до вас вибратись та вам нашого малого Захарійчика показати. А коли я казав, що тепер нема часу, бо одна робота другу здоганяє й коли самі до неї руки не прикладемо, другі це за нас не зроблять, вона відповіла, що на храм поїдемо туди, на осінню богородицю... „так мене щось тягне побачити тету Калину“.

Калина зідхнула побожно.

— А мене до вас тянуло... — впала йому в слово; — відколи поставила я собі гадку продати свою чернуху.

¹⁾ Бичик — паличка

²⁾ Відай — мабуть.

³⁾ Понедовзі — за короткий час.

— Кого? — спитав молодий чоловік і звернув на неї свої великі сірі, майже проникаючі, очі допитливо.

— Таже... к... рову свою стару. Ти знаєш, ту чорну лиску, я теличку від неї, котрій це вже на третій рік, оставила собі на корову. І так, кажу, я загадала, вертаючи з місга, поступити до вас та розвідатися про ваше здоров'я, про малого вашого хлопця, про котрого оповідала Гарасимиha, що гарний.

— За кілька продали корову? — пішло питання й сірі проникливі очі повисли на її устах.

Вона назвала більшу суму і вдарила себе, як раніше, по боці, де мала гроші.

— Добре вам заплатили, тето, — відповів поважно і взявся далі за свою роботу.

Вона гляділа якийсь час мовчки на нього. Опісля втерла втомлені і споршені ходом ноги і сказала:

— А застану я вашу Докіцку дома?

Молодий чоловік, здавалося, не зачув її питання і, замість відповіди, спитав:

— І що загадуєте ви тепер з тими грішми робити?

— Що? Пошию наново свою хату, закуплю, що треба, ще й паші трохи, щоб перезимувати й ту оставшу вдома хвостину¹⁾, куплю кужушину, як не буде дорога, бо моя стара, вже не огріє мене в зимі, розлітається, що хіба нею дучку²⁾ в стіні від комори заткну, решту віднесу до панотця. Він її укладе на процент, або й скаже, що з ними робити.

З тими словами вона на хвилинку вмовкла.

— А мені бисте не позичили з тисячку?

Його очі впилися вигрібущо³⁾ в її лице.

Вона вже була добре підстаркувата от та баба, тай ще й гроші „на процент“ забавалася укладати.

Калина Майстриюкова обернулася живо, майже з переляком за ним.

— Тобі? А тобі нащо? Що хочеш купити?

Він почухався й опустив голову вниз, беручися наново до коси.

— Так з на рік, два, тето. Купив-би може яку конину... тяжко коло хати без коня. Маю одного, тай якби було защо, д... купив би пару... хоч би й якого здохлячка, якби-сте не брали від мене великий процент, — сказав і з тим помайнув його погляд якось чудно по ній.

— Не знаю, — відповіла Калина нараз сухо. Ще не знаю, зайдете з жінкою на храм — скажу. Сьогодні не скажу ні сак ні так, бо сама не знаю. Сама рада й дякувати богу, що діждалася тих грошенят; а що до купна коня, то кінська мати ще не згинула — тай засміялася.

Молодий чоловік відсунув капелюх з чола, потер його долонею, глянув вперед себе і сказав:

— Ще поговоримо, тето. А тепер ідіть до хати до Докіци, на мене тут не ждять. Докінчу косити і другу роботу... зайду за вами. Мені ще треба і в село зайти. Не скоро верну. Так скажіть Докіці. Повечеряйте й лягайте. Завтра неділя, поговоримо.

І сказавши се, він кивнув до неї головою й відійшов.

Вона підвелася, застогнавши, й потерла правою рукою ззаду спину, неначе вона в неї замертвіла. В тій хвилі й оглянулася за ним. Він ще не пішов і в туж мить і собі оглянувся.

¹⁾ Хвостину — від хвіст, цебто корову.

²⁾ Дучка — дірка.

³⁾ Вигрібущо — немов вигрібали з середини, глибоко, допитливо.

Їх погляди стрінулися і, неначе схоплені на лихім вчинку, розбіглися. Вона поглянула вгору й побачила доволі захмарене небо, а він пішов тяжким кроком, закинувши косу на плечі, в свою сторону.

Вона гадала...

По привіті з мотодою жінкою Докіцею, по балачці, з котрої вийшло, що та справді давно вибиралася до тети, до котрої її тягнуло мов до рідної матери, але все щось у дорогу заходило й бороздило, — повечеряли обі жінки і, хоч і була Калина втомлена, то обі ще вештались по хаті.

— Лягайте, тето, — попросила щиро сердечна молодиця, коли та оглядалась за місцем, де -б її лягти до сну, і, щоб не заважати господарям, вибрала один закуток хатини.

— Ви будете на лавиці спати; от я зараз вам дам і подушку під голову і яку верітчину або й що інше, а сама полізу з хлопчиною на піч. Він там зник. На лавиці ви, тето... де вам на земло таке.

— А Мафтей ваш?

— Він... коли казав, що мусить ще в село піти, прийде пізніше. Може до цирулика¹⁾ пішов голитися, або з бардою²⁾ до коваля. В днину на таке шкодує часу. Такий уже працьовитий, що іноді й їсти не поквартиться. Часом аж сварю, а він і не обізветься. Тепер вже й нічого не кажу.

Саме на цю говірку вступив несподівано молодий газда до хати і зажадав їсти.

Перекусив дещо, напився води з спрагою і пішов.

Заким вийшов, спинився на мить на порозі й оглянувся:

— Постели добре теті Калині, жінко, вона трудна³⁾...

— Постелю, постелю... на лавиці, та ще й кожух підкладу.

— Пам'ятай. А мене не вижидайте. Коли верну, в хоромах ляжу; тепер не зима.

По часі обі жінки полягали.

Ніч на добре настала. Темна темнісінька.

Відай, місяць наставав, бо ніхто його не бачив.

Чи Калина Майстрючка спала?

Сама не знала; лише коли збудилася, догадалася, що спала. Була втомлена з довгої дороги. Відразу уснула мов мертва, а тепер пробудилася. Лежала спокійно, аби молодицю з дитиною на печі не збудити. До того чомусь їй причувалося, неначе -б хто попід хату ходив і на часок під її вікном задержувався.

Може собака яка. Вона мимохить притиснула гроші в пазусі до себе і старалася наново уснути. Може була північ... до днини далеко, є час проспатися і рано встати, щоб, коли сонечко зійде, додому вернути, за худібкою поглянути, за всім любим, що оставила... хатина була зачинена, ключ від колодки в неї за поясом... господь допоможе.

І знов хтось неначе попід вікном перейшов. Їй стало холодно, мов дрожжею тіло перебігло. Вона потягнула верітчину на себе й не рухалася більше.

— Тето Калино... ви не спите? — спитала нараз з печи Докія виразистим шепотом.

— Ні.

¹⁾ Цирулик — голяр.

²⁾ Барда — сокира

³⁾ Трудна — зтурджена, змучена.

— Чому?

— От-так сон не береться. Чогось і якийсь холод до тіла добирається; дроз по тілі ходить.

— Ви перемучились. Не вам вже таку довгу дорогу робити. А мені душно. Ще досі й ока не зажмурила. Чула як Мафтей вернув і відтак знов з хати вийшов. Трохи я задрімала... а тепер мене така духота розбирає, що хоч встань та у воду ліз. Але не можу рушитися, щоб малого коло себе не збудити. Так добре спить.

— Спи, Докійко, спи. Се так ночами буває. І я не рушаюся багато, щоб не збитися зі сну.

І знов настає тишина... Стоїть помішана з темнотою.

По хвилині:

— Тето Калино...

— Що, донько?

— Мене не береться сон. Задушно мені. Я відсунула малого від себе, але все ж не годна уснути. Ляжте ви на моє місце, а я ляжу на ваше й переспимось.

Калина згодилася і обі жінки поміняли свої місця. Молода жінка лиш лягла, коли вже й уснула здоровим сном; видно, добре була втомлена. Лиш старої Калини не брався сон. Боялася, що коли всне, придавить дитинку, а воно, маленьке, так рівно віддихало.

В хаті тишина, мушка не забренить, лиш темінь, коли в неї вдивитися, ніби розступається, ніби глибока північ... ніби вже по півночі.

А Калина не спить.

Нараз, більше бачить, як чує, двері, що проти неї в стіні стоять, ніби самі з себе відчиняються і з них виріс темний стовп... стоїть рівно кілька хвиль, не рушається — і щезає; за ним в дверях осталася темінь.

Старій жінці стає лячно. Чи з цього світа се було видіння? Чому двері не зачинилися? Там сіни, а в сінях Мафтей спить.

Мафтей спить?

Він гріб¹⁾ копає.

Трохи оподалік, поза стайнею.

Зараз знов чорний стовп з хорім з порога виростає.

Стара затримтіла, зуби задзвонили. Дитина коло неї застогнала і до стіни відвернулася. Глухий удар барди по шії сплячої на лавиці жінки відгукнувся. Чорний стовп похилився над нею і, мов зливаючись з нею, щез із хати.

Господи!

Але господь не обзивався.

Старуха не йде, а летить, мов примара, з розхрістаним волоссям по рятунок між люди.

Вони прийшли. З'явилися, ще заким сонце над землею піднялося. Застали Мафтея, як загребував у навозі в яму свою жінку.

— Мой!!.²⁾ ти защо вбив свою жінку?

Він рув³⁾.

Довго рув він, перериваючи це нелюдським сміхом. Остаточно, коли його люди між себе взяли і скованого відвели від хати, перестав.

Господи!!

Але господь не обзивався.

Відведений, до нікого словом не обзивався, лиш очі його великі, сірі, проникаючі очі стратили свій вираз і виявили вічну темінь ума.

Чернівці, 27/IX 1927 (Буковина).

¹⁾ Гріб — могила.

²⁾ Мой — чоловіче.

³⁾ Русь — ревів.

М. ЧЕРНЯВСЬКИЙ

І. КРИМ

Я морем довго плив. І потім важко спав,
Мов п'яний скиф, в задушливому трюмі.
Коли проснувся, передо мною став
У ніжній ранішній задумі
Далекий Крим. І я, мов іудей,
Що землю вздрів свою обітованну,
Гукнув йому з далеких хвиль осанну
І одірвать не міг од синіх гір очей.

ІІ. В ОРЕАНДІ

Сірий берег, сірі кручі,
Ніжноколірні, сліпучі
Далі безвісти морської
Й хвиль — зітхання й перебої...
А під берегом залито
Все пливучим малахітом,
І крізь скло його прозоре
Прогляда підвіддя моря.

І коли б не коливалось
Скло те гнуче, то, здавалось,
Взяв ціпка б і між каміння,
В пущі синього рослиння,
Що лісами поставало,
І пустився вниз помалу
На принадне погуляння.
Та даремне те бажання!

Тільки риба там гуляє.
Та здобичи виглядає
Може де поміж каміння
Краб, упертий раб терпіння.
Нам же, людям — берег, кручі,
Ті неміряні, сліпучі
Далі безвісти морської
Й хвиль — зітхання й перебої.

ІІІ. АЮ - ДАГ

Припав до моря Аю - даг
І п'є і п'є без краю воду.
Не пий, ведмедю, хай їй враг,
Вона солона аж до споду!

А він все п'є, не піде прич,
Нема кінця і краю згазі.
І день минув, і з моря ніч
Зайшла й сіда на Аю - дазі.

І починає ворожить,
І почина снувати чари.
А хвиля в березі шумить
Далеким відгуком фанфари.

І сонно слухають той шум
І кипарис, і кедр Ливана,
І повно сна і сонних дум
У млистім парку Карасана.

IV

Хто, безумний, розвів
Стільку ультрамарину
І по вінця налив
Ним долину?

Темносинє тут все.
І напевне й білизна,
Що взяла і несе
По крутизнах

Моя прачка в Ламбат,
Буде наче з саєта,
Мов найкращий халат
Магомета.

V. КЕДР ЛИВАНСЬКИЙ

Мов той орел, що зносить крила,
Щоб разом в небо підлетить,—
Увесь напруження і сила,—
Ливанський кедр вгорі стоїть.
Ось - ось, здається, до блакиті
Зів'ється срібний дідуган...
Але миліш всього на світі
Для його тихий Карасан.

VI

На синьому морі змія золота
До місяця плине, ясного пита:

„Куди ти прямуєш і звідки твій шлях?
Зостанься зо мною, на синіх водах.

Поглянь, яка в мене отут глибина.
Але нам з тобою вона не страшна.

Ми будемо вкупі гойдатись на їй,
В оселі веселій, на хвилі ясній“.

А місяць не слуха, на захід іде,
Змію за собою по морю веде.

Уже з Аю-дагом зрівнялась вона,
Під берегом в'ється, торкається дна.

І вийшла на сушу, і згасла ту мить.
А місяць спинився, і став, і стоїть.

І дума: „А де ж то, а де ж то ота
Змія ясногнуча, змія золота,

Що я за собою сюди її вів,
Отам на камінні безвинну згубив?..“

VII

На скелі тій живуть орли,
На скелі тій сосна кріслата,
Ясними долями багата,
Повітря п'є. Шумлять вали
В ногах у неї й молодик
В свій час над нею сходить звук.
Вона ж всього того нічого
Не чує в захваті яснім
І гимни моря голубого
Співа масивом кам'яним.

VIII. ПУШКИН

З країни смаглих молдован
Прибився він до Карасана,
Творець Людмили і Руслана,
Співець в майбутньому Циган.
Нащадок негрів кучерявий,
На голові своїй русявій
Проміння слави вже він ніс
І на далекому засланні
В борні і творчому змаганні
Од сили в силу духом ріс.

Які були для його милі
Морські простори і краса,
Що нею кримські небеса
Юнацьку душу напоїли!
Яку він силу відчував
У хвилях буряно-перлових
І як на далях бірюзових
Орлиним зором спочивав!..

Але душа його кипуча
Незмінно рвалась до Неви.
Туди потреба неминуча
Всевадно кликала і ви —
І Аю-даг і скеля Плака
І Адолар і Бабуган,
Гурзуфа тінявий платан
І грот гучний, і ані-яка,
Ніяка сила — не могли
Його у себе затримати:
Співцем його родила мати,
Огні в крові його жили.

І, мов орел, він звідці знявся,
Піднісся високо, до хмар,
І там від тих прийняв удар,
До кого так безумно рвався.
Удар у серце і — на смерть!
І вмер там геній кучерявий,
І за життя не впився вщерть
Ні муки творчости, ні слави.

І ось минула сотня літ,
Коли він з морем попрощався,
А спогад тут живий zostався,
Живий його тут кожен слід.
В пливучій пам'яті народній
Століття довгі то — сьогодні,
Тому незмінно сяє в ній
І образ генія ясний.

ІХ. З ЛИСТА

... Уранці йду на берег моря,
Воно — холодне й ясне,
І тільки ніби жде мене,
Бо там давно і Стась і Боря.

Сидять, неначе баклани,
На сірім камені — ще сонні
І одягом не церемонні,
Комуни справжнії сини.

„Заспав?“ — Було. — „Ну що ж, у воду?“
Одежу геть, і трое нас,
Неначе з бронзи литих, враз
Ступає в синю прохолоду.

Сипнула валка хвильова
Під ноги жемчугом кипучим
І обдала огнем пекучим
Гаряче тіло — раз і два...

„Овва!..“ І де була дрімота!
Пірнули, вирнули, а там —
Мах - мах! — легеням і рукам
Пішла утішлива робота.

Пливем, пливем і хвиля в лад,
Немов рука якого мага
Гойдає нас і Аю - дага
Зеленим лісом критий зад...

О, як тут гарно, друже милий!
І як безумно довго ним,
Усим цим берегом ясним,
Нікчемні трутні володіли!

Х. ЗЕМЛЕТРУС

Над морем ящери лежать,
Доби днедавньої страхіття.
І сплять вони тисячоліття,
Первісним сном нерушно сплять.

І їх хребти позаростали
Лісами синіми. З боків
Од сонця, вітру і дощів
Руді обвали посповзали.

І здавен думав людський рід,
Що то є камінь, мертві гори...
Аж ось рухнулись десь потвори,
І затремтів приморський світ!..

Але дарма: то краєм лапи
Безтямно десь іхтіозавр
Крізь сон повів, і з того Тавр
Не одмінив своєї мапи.

У синім склі ясних заток
Тремтять ті самі гори й скелі,
Так само й хвиль юрби веселі
Виходять з шумом на пісок.

ХІ. ПЕРЕВАЛ

Летить - гремить автомобіль
Зеленим долом під горою.
Бере підйоми без зусиль,
Здіймає порох за собою.

Ліворуч — сірий Чатир - даг,
Праворуч — Демерджі твердині.
І гори, й ліс... А в небесах —
Бездні там, безодні сині...

ЦЕНТРАЛЬНА НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА

В-останнє моря хризоліт
Майнув на скель померхлім злоті,
І шлю останній свій привіт
Йому з гори на повороті.

А далі — небо, гори й ліс.
Шосе по скелях, мов гадюка,
Повзе. Назустріч — суне віз...
Авто летить, стріла мов з лука...

І враз табличка: Перевал.
Пішло шосе з гори в долину.
Машині любий інтервал:
Авто несеться без бензину.

Все вниз і вниз... Неначе птах
Безгучно робить майна-віра.
Зоставсь позаду Чатир-даг.
Блищить прудкий струмок Салгіра...

Прощайте, гори і ліса,
Прощайте, дні ясного Криму,
І ви, блакитні небеса,
Замкніть мою останню риму!